

Список використаних джерел:

1. Балл Г.О. Про психологічний зміст особистісної свободи // Педагогіка і психологія. –1996. – № 3. – С. 18-26.
2. Дубасенюк О.А. Професійна педагогічна освіта: особистісно-орієнтований підхід: монографія / за ред. О.А. Дубасенюк. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012. – 436 с.
3. Закон України «Про вищу освіту» : станом на 03.07.2017 р. / Верховна Рада України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>

Савків Т.В.

аспірантка,

Науковий керівник: Клос Л.Є.

доктор педагогічних наук, доцент,

Національний університет «Львівська політехніка»

ЗНАЧЕННЯ ДЖЕРЕЛ В ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНОМУ АНАЛІЗІ ВПРОВАДЖЕННЯ ГЕНДЕРНОГО ПІДХОДУ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Упродовж останнього десятиріччя у вітчизняній педагогіці значно активізувалися дослідження з гендерної проблематики, адже впровадження гендерного підходу в заклади вищої освіти України на сучасному етапі є вкрай необхідним. Серед пояснень цього – необхідність досягнення гендерної збалансованості в українському суспільстві як одного з індикаторів визнання розвиненої держави, що визначилася із європейським вибором.

У сучасній системі освіти гендерний підхід використовується з метою досягнення гендерної рівності та утвердження рівних можливостей для самореалізації кожної особистості, тобто сприяє ефективному гендерному вихованню особистості [2, с. 103].

За визначенням ООН, гендерний підхід являє собою «...процес оцінки будь-якого заходу, що планується, з точки зору його впливу на жінок і чоловіків, а також законодавства, стратегій і програм в усіх галузях і на всіх рівнях» [3, с. 23].

Відповідно до теми нашого дослідження, з'ясовуємо як педагогічна освіта змінювалась та розвивалася в закладах вищої освіти України в історичному ракурсі, виокремлюючи гендерну складову. Основна ідея впровадження гендерного підходу в педагогічній науці полягає у врахуванні специфіки впливу на розвиток представників чоловічої й жіночої статей всіх факторів навчально-виховного процесу: змісту, методів навчання, організації навчального процесу, педагогічного спілкування, тощо у різні періоди розвитку вітчизняної освіти й виховання.

У проведенні історико-педагогічного дослідження необхідні вміння: відбору та систематизації джерельної бази, аналізу, критичного осмислення та інтерпретування змісту джерел, обізнаності з категоріально-понятійним апаратом та методами історичного джерелознавства. Вітчизняна дослідниця Воровка М.І. систематизувала та виокремила типи джерел дослідження теорії і практики розвитку гендерної культури студентів вищих навчальних закладів України у період від 60-х рр. ХХ до початку ХХІ ст. Зокрема, дослідниця виділяє такі типи джерел, як речові, зображальні, писемні джерела.

Зупинимось детальніше на їхній характеристиці. Речові джерела представлені різними складниками освітнього простору закладів вищої освіти: 1) територія та будівлі закладів (навчальні корпуси, студентські гуртожитки, студентські клуби, музеї, бібліотеки тощо); 2) їхні дизайн та оформлення; 3) символіка й атрибутика; 4) плакати, оголошення тощо, які створюють умови для навчання, виховання та розвитку студентства. Аналіз таких джерел і осмислення їх із позицій гендерного підходу дозволяє виявити гендерні цінності та смисли, які вони транслюють.

Зображальні джерела представлені фотографіями, ілюстраціями, листівками, малюнками, знайденими в архівах України та музеях закладів вищої освіти і в особистих зібраннях, ілюстративні матеріали навчальних та періодичних видань, що безпосередньо або опосередковано транслюють гендерні стереотипи, цінності, настанови, і можуть бути осмисленими з позицій гендерного підходу.

Найбільшу групу джерел представляють писемні джерела. Це, перш за все, різні документи, – матеріали конференцій, статистичні збірники, інформаційні повідомлення, законодавчі акти, розпорядження,

міжнародні документи, діловодна документація закладів освіти тощо. Аналіз цих документів дає уявлення про зміну цільових орієнтирів та концептуальних засад розвитку вищої освіти, місце гендерного компонента в ній, становлення гендерного підходу в освітній політиці, правові передумови впровадження в діяльність закладів освіти, засоби нормативно-правового регулювання формуванням гендерної культури студентства вищої школи тощо.

По-друге, праці педагогів, психологів, соціологів відповідного періоду, завдяки осмисленню яких можна виявити контекст формування гендерної культури. По-третє, періодичні видання – наукова преса, збірки наукових праць закладів вищої освіти і наукових установ; на їхніх сторінках висвітлювалися гендерні аспекти освіти.

По-четверте, інтерпретаційні джерела, тобто праці вітчизняних та закордонних учених, які дозволяють визначити методологічні засади дослідження, проаналізувати природу досліджуваних історико-педагогічних явищ, чинники та закономірності їх розвитку.

По-п'яте, навчальні та методичні джерела такі, як навчальні плани, навчальні програми, підручники та посібники, методична література, що видавалися у хронологічних межах дослідження. Аналіз цієї групи джерел дозволяє визначити зміст і організацію процесу формування гендерної культури студентів вищої школи різних історичних періодів. Шоста група писемних джерел представлена довідковою літературою – словниками, довідниками, енциклопедіями [1, с. 19-21].

Зупинимося детальніше на писемних джерелах як таких, що переважають кількісно і є найбільш інформативними. Важливим джерельним ресурсом нашого дослідження були праці вітчизняних науковців – розробників концепції гендерного підходу в педагогічній освіті. Зокрема, дослідження О. Вороніної з проблеми розробки теорії та методології гендерних досліджень, визначення їх місця в системі підготовки студентів, публікації С. Кльоциної щодо шляхів гендерної соціалізації особистості з урахуванням вікових особливостей і розроблення практикуму з гендерної проблематики для студентів з метою подолання гендерних стереотипів. Гендерний підхід при підготовці майбутніх учителів урахований у роботах С. Матюшкової, Н. Гендерник, Л. Шолохової, М. Поливянної, О. Шнирової. І. Мунтян

одним із перших в Україні запропонував інтегрувати гендерний підхід у професійну підготовку студентів вищих педагогічних закладів, зазначив, що впровадження гендерного підходу потребує використання гендерного компонента змісту освіти, відповідних навчально-методичних засобів та комунікативних механізмів у поєднанні з професіоналізмом та майстерністю викладачів.

Проблемою періодизації становлення гендерних підходів до освіти й виховання у вітчизняній історико-педагогічній науці вивчала О. Петренко. Цією авторкою були окреслені періоди в історії вітчизняної гендерної педагогіки радянського періоду. Так, дослідниця виокремила сім періодів: 1) 1917–1931 рр. – становлення радянської школи, введення в школах спільного навчання, інтенсивна розробка ідей гендерної педагогіки; 2) 30-ті рр. – формування нової парадигми освіти, маскулінізація освітньовиховного процесу; 3) 1941–1954 рр. – радянський тип роздільного навчання і виховання дівчат і хлопців у вітчизняній педагогіці і школі; 4) 1954–1964 рр. – період «хрущовської відлиги», позначився розробкою педагогічних аспектів соціально-статевого виховання, сутності диференційованого підходу до виховання хлопців і дівчат; 5) 1964–1984 рр. – період брежнєвської «консервації» або «період застою», коли школа стала «позанаціональним, усередненим конвеєром з виробництва трудящих без ознак статі»; 6) 1984–1991 рр. – період лібералізації статевої освіти й виховання в радянській школі, став початком у зміні гендерної освітньої політики радянського суспільства; 7) з 1991 р. – до сьогоднішнього дня – формування реалій гендерної освітньої політики незалежної України і її віддзеркалення в освітній системі.

Хоча запропонована періодизація є дещо умовною і потребує уточнень, однак може стати структурним фундаментом досліджень гендерних підходів до освіти й виховання на нових методологічних засадах в українській історико-педагогічній науці [4, с. 19].

Таким чином, відібрані за критеріями гендерного підходу джерела різного походження, змісту, спрямування мають критично важливе значення у визначенні періодизації розвитку гендерної освіти в умовах вищої школи. Аналіз та інтерпретування відповідної джерельної бази у

контексті гендеру вимагає високого рівня обізнаності з категоріально-понятійним апаратом і методами історичного джерелознавства.

Подальшого дослідження в контексті розвитку гендерної освіти в умовах вищої школи вимагає період незалежної української держави, оскільки саме в цей час зміни в системі вищої освіти були найбільш відчутними.

Список використаних джерел:

1. Воровка М.І. Джерельна база історико-педагогічного дослідження: поняття та специфіка / М.І. Воровка // Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія : Педагогіка і психологія. – 2018. – № 2. – С. 13-17.

2. Єршова Л.М. Гендерний підхід в історико-педагогічному дослідженні виховного ідеалу у вітчизняній теорії і практиці XIX – початку XX ст. / Л.М. Єршова // Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка : зб. наук. праць. Серія: Педагогічні науки. – 2012. – Випуск 21. – С. 102–107.

3. Ільченко О.Ю. Гендерний підхід як нова методологія наукових досліджень в галузі педагогіка: генеза розвитку / О.Ю. Ільченко // Вісник Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка: зб. наук. праць. Серія: Педагогічні науки. – 2011. – Випуск 3. – С. 22-30.

4. Петренко О.Б. Проблема періодизації розвитку гендерних підходів до вітчизняної освіти й виховання у радянський період / О.Б. Петренко // Історико-педагогічний альманах : Наукове видання. – 2011. – Випуск 1. – С. 16-20.